

СТОРІНКИ ІСТОРІЇ

УДК 159.928.23

Лариса Гусаченко

ІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ РОБОТИ З ХОРЕОГРАФІЧНО ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ (НА МАТЕРІАЛІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ)

У сучасному соціокультурному просторі змінилися вектори подальшого руху світової спільноти, розвиток якої залежить уже не від вичерпних матеріальних ресурсів, а від людських. У зв'язку з цим феномен обдарованості особистості привертає увагу дедалі більшого кола науковців: саме створення сприятливих умов для вчасної діагностики й розвитку обдарованих дітей, розкриття їхнього потенціалу займає провідне місце в освітніх стратегіях багатьох країн світу. Так, у Національній Доктрині розвитку освіти в Україні (2002 р.) одним з пріоритетних завдань є відтворення інтелектуального потенціалу країни, що передбачає систематичне підвищення якості освіти, оновлення її змісту та форм [4, с. 2].

З метою реформування художньої освіти на всіх рівнях та підтримки обдарованого дитинства було створено низку державних цільових програм, а саме «Обдарована дитина», «Діти України», розроблено Концепцію художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексну програму художньо-естетичного виховання в загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах (2006 р.) [2, с. 4–9].

Безперечно можна постулювати, що в Україні створено сприятливу законодавчу базу для розвитку обдарованого дитинства, але поряд з тим на практиці виявлено низку проблем і перепон на шляху втілення розроблених концепцій, особливо щодо хореографічно обдарованих дітей. По-перше, на сьогодні немає єдиної психолого-педагогічної теорії хореографічної обдарованості, тобто майже відсутні більш-менш чіткі критерії діагностики та селекції талановитих дітей, їхньої педагогічної підтримки як з боку школи, так і з боку батьків. По-друге, через комерціалізацію позашкільної освіти та елективність предмету «хореографія» в школі наразі немає можливості долучити всіх дітей молодшого шкільного віку до безперервного діагностичного процесу виявлення обдарованості та подальшого розвитку їхніх хореографічних здібностей. Хореографічну обдарованість можна виявити звичайно в будь-якому віці, але саме молодший шкільний вік є в цьому сенсі найперспективнішим.

Проблема обдарованості особистості є надзвичайно комплексною та багатоаспектною, тому знаходить широке висвітлення не лише в педагогічній та психологічній літературі, а й у працях з філософії, етики та естетики, мистецтва, фізіології, медицини тощо.

Педагогічним, психологічним та філософським аспектам розвитку феномена обдарованості дитини присвячено ґрунтовні монографії О. В. Кулемзіної, М. Л. Івлевої, С. М. Цветкової [6–8] та ін. Частково розглядає феномен хореографічної обдарованості в дисертаційному дослідженні І. М. Поклад через розкриття сутності таких ключових понять як *здатки, здібності, хореографічні здібності*, генетична та соціальна детермінація здібностей, взаємозв'язок зовнішніх і внутрішніх умов їхнього розвитку [5, с. 4].

Безпосередньо питання хореографічної обдарованості як структурне поєднання специфічних здібностей розглядається в доробках О. І. Кульчицької. Дослідниця вивчає феномен хореографічної обдарованості, спираючись на біографічний метод, за допомогою якого вона здійснює спробу виявити загальні передумови розвитку творчих здібностей для таких видатних митців, як К. Гельцер, М. Лієпа, Г. Павлова, Г. Уланова [3, с. 139].

Системний підхід до вивчення феномену обдарованості пропонує в науковій розвідці «Зміст хореографічної обдарованості особистості» О. А. Комаровська. Учена наголошує на тому, що в багатьох наукових працях «розглядається не стільки обдарованість щодо хореографії як інтегральне утворення, скільки окремі здібності, які є основою обдарованості, хоча й не тотожні з нею» [1, с. 2].

Незважаючи на достатню кількість ґрунтовних вітчизняних праць, присвячених питанню хореографічної обдарованості, у спеціальній літературі майже не висвітлено зарубіжний досвід роботи з хореографічно обдарованими дітьми молодшого шкільного віку.

Мета нашої наукової розвідки – вивчити та проаналізувати специфіку зарубіжного досвіду роботи з хореографічно обдарованими дітьми молодшого шкільного віку в працях зарубіжних учених кінця ХХ ст. – початку ХІХ ст. Досягнення зазначеної мети стає можливим за умови виконання таких завдань: дослідити сучасні зарубіжні психолого-педагогічні концепції хореографічної обдарованості дітей молодшого шкільного віку, ґрунтуючись на яких, простежити еволюцію термінів *хореографічна обдарованість* та *хореографічний талант*; виокремити теоретико-методологічну базу розвідки, а саме запропоновані критерії діагностики та селекції хореографічно обдарованих дітей за кордоном.

Звертаючись до зарубіжного дослідницького досвіду з проблем обдарованості взагалі та хореографічної зокрема, маємо відзначити, що накопичений гуманітарними науками матеріал має багатовекторний характер. Але поряд з тим можна виокремити низку основних напрямів сучасних досліджень, а саме генетичний, у межах якого обдарованість розглядається як суто спадковий фактор (Д. К. Сімонтон); соціокультурний – як результат соціалізації (К. А. Хеллер, Х. Гарднер); процесійно-діяльнісний – як різновид діяльності індивідуума (Б. Воллах, Н. Коган); феноменологічний – як специфічна форма взаємовідношень свідомості й

особистості, як особливий ступінь розвитку здібностей, інтелекту та творчих здібностей (Дж. С. Рензулі, Р. Дж. Штернберг); регуляційний – як фактор саморегуляції (А. Довер); освітній – обдарованість як продукт навчання (Т. М. Ньюман).

Досліджуючи сучасні зарубіжні психолого-педагогічні концепції хореографічної обдарованості, доходимо висновку, що саме поняття *хореографічна обдарованість* розглядається зарубіжними науковцями або як компонент художньої обдарованості (С. М. Баум, С. В. Овен, Б. А. Орек), або через призму спортивних здібностей (Е. Волштенкрофт).

Цікавим видається підхід Ф. Жаньє до тлумачення понять *обдарованості* й *таланту*, зокрема хореографічного. Так, за Ф. Жаньє, *обдарованість* – це наявність неординарних здібностей у тій чи іншій сфері за умов відсутності будь-якого тренування, тобто згідно зі статистичними даними, індивідуум вважається обдарованим, якщо його природні здібності дають йому змогу увійти до 10 відсотків найуспішніших дітей відповідного віку, що не отримують жодного тренування в зазначеній галузі. *Талант*, з іншого боку, – це майстерні навички й здібності індивідуума, розвинені до такого рівня, що дають йому можливість бути на вершині 10 відсотків найкращих дітей того ж самого віку, що отримують відповідне тренування в певній сфері. Тож, головною складовою поняття *талант* є компонент розвитку [11, с. 122–124].

Згідно з робочою програмою Американського товариства дитячої обдарованості (2000 р.), офіційне тлумачення поняття *обдарованість*, яким користуються педагоги США, подається в такій редакції: «Обдарованими дітьми можна вважати тих, хто демонструє високі досягнення в інтелектуальній, академічній сфері, у творчому та продуктивному мисленні, спілкуванні та лідерстві» [16, с. 320]. Виходячи з цього визначення, можна постулювати, що діагностика обдарованості проводиться за наявними успіхами, діти націлені на ранні досягнення. Але, на думку деяких учених, розгляд поняття *обдарованість* лише через призму когнітивістики має негативний вплив на вивчення художніх та моторних здібностей, які не увійшли до класифікації та були віднесені до проявів певного таланту [16, с. 323].

Зазнало критики й визначення поняття *обдарованість*, наведене в програмі Департаменту із роботи з дітьми, школами й родиною Великобританії: «Індивідуум, котрий має одну чи більше здібностей, розвинених до рівня вищого, ніж притаманний його віковій групі (або має потенціал до такого розвитку), вважається обдарованим або талановитим» (2008 р.) [13, с. 167].

Тож, за Е. Ноттом, керуючись таким визначенням, до спеціалізованих хореографічних класів треба відбирати не лише талановитих дітей, які продемонстрували певну майстерність, але й дітей з потенціальними та прихованими здібностями, у яких не було можливості здобути ранню

хореографічну освіту [15, с. 29]. Е. Нотт нарікав, що така селекція має більш інтуїтивний характер та повністю залежить від багаторічного досвіду педагога-хореографа, бо наявні в педагогічній практиці критерії відбору обдарованих і талановитих дітей, хоча й спроможні виявити потенційні та приховані здібності, мають великий відсоток похибок [15, с. 30].

Незважаючи на величезний пласт досліджень, присвячених проблемі обдарованості особистості, наявною є відсутність зв'язку між теорією і практикою, яку взяли за мету виправити А. Ебот і Д. Коллінз. У своїй роботі «Подолання дихотомії між теорією і практикою виявлення та розвитку таланту: роль психології» дослідники порушують питання про системний підхід до проблеми педагогічної, батьківської та соціальної підтримки обдарованих дітей [9, с. 397].

Беззаперечну практичну цінність мають роботи С. М. Баум, С. В. Овена, Б. А. Орека та І. Дж. Вокер, С. М. Нордін-Бейтс, Е. Реддінг, які здійснили спробу ідентифікувати критерії виявлення хореографічної обдарованості дітей молодшого шкільного віку та перевірити їхню дієвість на практиці. Так, науковці виділили головні, на їхню думку, параметри та фактори, що схематично представлені в таблиці:

Критерії виявлення хореографічної обдарованості дітей молодшого шкільного віку	
Класифікація С. М. Баум, С. В. Овена, Б. А. Орека	Класифікація І. Дж. Вокер, С. М. Нордін-Бейтс, Е. Реддінг
Навички: – фізичний самоконтроль – координація – просторова уява – рухова пам'ять – відчуття ритму	Фізичні параметри: – мускульна сила – висота стрибка – гнучкість
Креативність: – експресивність – якість рухів – здібності до імпровізації	Психологічні параметри: – самооцінка – пристрасть до танцю – зацікавленість
Мотивація: – концентрація – наполегливість	Соціальні фактори: – мотиваційний клімат – сприйняття вчителя – сприйняття свого еґо

Основні критерії класифікації С. М. Баум, С. В. Овена та Б. А. Орека корелюють з трикільцевою моделлю обдарованості, за Дж. С. Рензуллі, згідно з якою обдарованість розглядається як поєднання трьох компонентів: високі вміння, креативність, мотивація [12, с. 11]. З метою апробації діагностичних критеріїв виявлення хореографічної обдарованості дітей молодшого шкільного віку, С. М. Баум ініціювала дворічний дослідницький проект «Беззаперечний талант» у м. Нью-Йорку, який зібрав 396 учнів загальноосвітніх початкових шкіл без спеціальної хореографічної освіти та

з різних верств населення. Під час проекту дітей було залучено до двомісячного моніторингу здібностей безпосередньо в процесі тренувань, на основі яких було апробовано тестову систему «Інструмент ідентифікації таланту» (Talent Identification Instrument) [10, с. 98].

На противагу американським колегам, британські вчені І. Дж. Вокер, С. М. Нордін-Бейтс, Е. Реддінг залучили до свого проекту дітей різних вікових груп (наймолодша вікова група – 10 років) з ґрунтовною хореографічною підготовкою, щоб виявити певні закономірності, притаманні здібним танцюристам окремої вікової групи, та виокремити більш-менш точні діагностичні параметри ідентифікації хореографічного таланту за допомогою даних біометричних, психологічних та соціальних досліджень [14, с. 44–46; с. 49–55].

Попри те, що американські та британські дослідники використали різні підходи до діагностичного інструментарію, їхні дані можуть бути співвіднесені та доповнені. Якщо перша класифікація діагностичних критеріїв націлена на виявлення не лише наявної, але й прихованої обдарованості, то друга класифікація розрахована на виявлення тільки наявної обдарованості, але це ні в якому разі не зменшує її практичної цінності.

Розглядаючи зарубіжні психолого-педагогічні концепції хореографічної обдарованості, маємо відзначити, що, по-перше, багато вчених намагаються описувати дитячу обдарованість, спираючись у своїх дослідженнях на вивчення обдарованості професійних успішних танцюристів, митців, тобто дорослих, не враховуючи принципової різниці характерних параметрів. По-друге, через застосування біометричного та біографічного підходу у виділенні критеріїв хореографічної обдарованості, діагностичний інструментарій націлено на виявлення наявної обдарованості, що за розрахунками О. В. Кулемзіної трапляється лише в 20–30 % випадків [7, с. 42]. Тобто більшість дітей початкової школи з латентною або прихованою формою обдарованості залишаються поза межами залучення до спеціальних державних та інших програм діагностики, розвитку та педагогічної підтримки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Комаровська О. Зміст хореографічної обдарованості особистості [Електронний ресурс] / Оксана Комаровська. – Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Npd/2011_4/komarov.pdf.
2. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах та Комплексна програма художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах / Масол Л. М. (наук. керівник), Ганнусенко Н. І., Комаровська О. А. та ін. // Інформаційний збірник Міністерства освіти України. – 2006. – С. 4–32.

3. Кульчицька О. Хореографічна обдарованість як структурне поєднання специфічних здібностей [Електронний ресурс] / Олена Кульчицька. – Режим доступу : http://archive.nbuiv.gov.ua/portal/soc_gum/npo/2001_3/Kulchitskaya.pdf. – С. 138–145.
 4. Національна доктрина розвитку освіти: (2002) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
 5. Поклад І. М. Розвиток хореографічних здібностей дітей молодшого шкільного віку : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. псих. наук : спец. 19.00.07 / І. М. Поклад. – Київ, 2006. – 20 с.
 6. Ивлева М. Л. Философские основания психологической концепции одаренности : дис. ... доктора философ. наук : 09.00.08 / М. Л. Ивлева. – М., 2009. – 450 с. : ил.
 7. Кулемзина А. В. Детская одаренность как предмет педагогического анализа : автореф. дис. на соиск. ученой степени докт. пед. наук / Александра Владиславовна Кулемзина. – Томск, 2005. – 48 с.
 8. Цветкова С. Н. Содержание и методика обучения одаренных детей в начальной и неполной средней школе Англии и США : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / Цветкова Светлана Николаевна. – М., 2000. – 212 с.
 9. Abbot A. Eliminating the dichotomy between theory and practice in talent identification and development : considering the role of psychology / Anna Abbot, Dave Collins // *Journal of sport sciences*. – 2004. – № 22. – P. 395–408.
 10. Baum S. M. Talent beyond words : identification of potential talent in dance and music in elementary students / S. M. Baum, S. V. Owen, B. A. Oreck // *The Gifted Child Quarterly*. – 1996. – № 40 (2). – P. 93–101.
 11. Gagnй F. Transforming gifts into talents: the DMGT as a developmental theory / F. Gagnй // *High Ability Studies*. – 2004. – № 15. – P. 119–147.
 12. Renzulli J. S. What is this thing called giftedness and how do we develop it? A twenty-five year perspective / J. S. Renzulli // *Journal for the education of the gifted*. – 1999. – № 23. – P. 3–54.
 13. Walker I. J. Talent identification and development in dance : a review of the literature / Imogen J. Walker, Sanna M. Nardin-Bates, Emma Redding // *Research in Dance Education*. – 2010. – Vol. 11. – № 3. – P. 167–191.
 14. Walker I. J. Characteristics of talented dancers and age groups differences : findings from the UK Centres for Advanced Training / Imogen J. Walker, Sanna M. Nardin-Bates, Emma Redding // *High Ability Studies*. – 2011. – Vol. 2. – № 1. – P. 43–60.
 15. Wolstencroft E. Talent identification and development : an academic review: a report for sportscotland by the University of Edinburgh / Elaine Wolstencroft. – Edinburgh : Caledonia House, 2002. – 97 p.
 16. Worrel F. C. Best practices in identifying students for gifted and talented education programs / Frank C. Worrel, Jesse O. Erwin // *Journal of Applied School Psychology*. – 2011. – № 27. – P. 319–340.
-